

**CANTATE AARSCHOT o.l.v. Tineke Verlooy
stelt voor...**

**Johan Rudolf Ahle
Jesu dulcis memoria**

**Dietrich Buxtehude
Membra Jesu nostri patientis sanctissima**

Inleiding

Johan Rudolf Ahle **Jesu dulcis memoria**

Deze hymne uit de *Jubilus Sancti Bernardi* (eigenlijk geen hymne, maar een sequens) doet wat het zegt. Het brengt de lezer/zanger/bidder van de zoete gedachtenis (*memoria*) van Jezus naar de fysieke ervaring van zijn aanwezigheid (*presentia*). Het lied stamt waarschijnlijk uit de late 12e eeuw, en is pas in de 15de eeuw in de liturgie terechtgekomen.

De tekst is een geestelijk liefdeslied, een lied van verlangen, qua spirituele tonaliteit issue de Bernard van Clairvaux. Na de inleidende strofen (geen hoger vreugde dan de ervaring van Jezus' *presentie*, met enkele fraaie literaire en muzikale zinswendingen) volgt dan het klassieke scala van zielstoestanden op weg naar de mystieke eenheidservaring: van het wenen vanwege de afwezigheid, tot de sensuele vreugde van de vereniging en mede-opname in zijn hemelvaart. Het bekendst werden de eerste 5 coupletten, waarvan Ahle de eerste twee strofen toonzet.

Dietrich Buxtehude

Membra Jesu nostri patientis sanctissima

De middeleeuwse cyclus van passiehymnes *Salve mundi, salutare* vormt de basis van Dietrich Buxtehudes *Membra Jesu nostri*. Deze cyclus gaat gedeeltelijk terug op teksten van Arnolf van Leuven (ca. 1200-1250) die 10 jaar lang abt was van de abdij van Villers. Het is een dweperige, mystieke tekst in de vorm van zeven overdenkingen over verschillende lichaamsdelen van Christus aan het kruis: de voeten, de knieën, de zijde, de borst, het hart en het aangezicht. In het zeventiende-eeuwse protestantse Duitsland, waar een nieuwe innerlijkheid, mystiek en individuele vroomheid (piëtisme) werd nagestreefd, was deze tekst onder de titel *Rhythmica Oratio Sancti Bernardi* zeer populair en verscheen in tal van versies, vertalingen en herdichtingen.

Maar Buxtehude voegde aan ieder gedicht ook een passende Bijbelse spreuk toe. Deze zin uit het Oude of Nieuwe Testament omkadert telkens die van de strofes hierboven en wordt door Buxtehude net voor de gekozen strofes van de bewuste hymne geplaatst én erna nog eens letterlijk herhaald. De citaten die Buxtehude kiest zijn allemaal passages waar God aan het woord is, zij het via een profeet, de apostel Petrus, of op allegorische wijze zoals in het Hooglied. Enkel bij het laatste deel is het niet God, maar de gelovige zelf die aan het woord is. Door deze Bijbelteksten af te wisselen met die van de *Rhythmica Oratio* waar de mens vanuit zijn persoonlijk standpunt vertelt krijgt hij een dialoog tussen mens en God.

Muzikaal worden de bijbelspreuken als duidelijke tuttipassages gecomponeerd, wat het vormaspect en inhoudelijke alleen maar versterkt. De hymneteksten zijn dan eerder kleiner, als aria of trio, gecomponeerd (grotendeels op dezelfde baslijn, maar ook zonder tekstherhalingen en in principe alleen met continuo-begeleiding) en passen bij de gedachten en twijfels van de mens als individu. Elk deel wordt ingeleid met een instrumentaal gedeelte dat muzikaal aansluit op de bewuste tuttipassage (sinfonia) en afgewisseld met instrumentale intermezzi (ritornello's) tussen de verschillende aria-gedeeltes, om tot slot te komen tot een herhaling van het bijbelse 'concerto'. Op die manier wordt de initiële structuur en cyclus des te meer in de verf gezet, maar wordt ook de tekst van de Rhythmica Oratio van commentaar voorzien.

Als basisbezetting gebruikt Buxtehude een ensemble van vijf partijen (SSATB), twee violen en continuo. Toch probeert hij elke cantate ondanks het strakke vormschema een eigen gezicht te geven. De eerste aria van de eerste cantate wordt hernomen voor het volledige ensemble, en de herhaling van het bijbelkoor in de laatste cantate is vervangen door een meeslepend, concertant 'amen'. Ook is er de variatie in de toonsoorten en bezettingen. Juist wanneer het schema na vier identiek bezette cantates monotoon dreigt te worden, varieert Buxtehude de bezetting in de vijfde cantate. In de zesde cantate (Ad cor) gaat hij over tot een meesterzet: de violen zijn stil en in plaats daarvan wordt een

gambaconsort ingezet, waardoor een nieuw klankbeeld ontstaat. Zo komen bij de eigenlijke kern van het stuk. Zowel tekstueel (fragment uit het fameuze Hooglied), als muzikaal via de uitgedunde, polaire vocale bezetting met twee sopranen en bas wordt de verbondenheid tussen de mens/Kerk en Jezus/God gesuggereerd. De warme diepe klank van de gamba's, die in de Duitse barok vaak met lijden en sterven wordt geassocieerd, onderstreept de nabijheid van de liefde voor de lijdende Christus.

Deze nadrukkelijk niet voor de liturgie bestemde cyclus kan als uiting van Buxtehudes eigen religieuze beleving en persoonlijke vroomheid worden gezien. Hoe ver de middeleeuwse tekst inhoudelijk ook van ons af mag staan, het inspireerde Buxtehude tot een beeldende reeks van composities die ook nu nog direct tot het hart spreekt.

Teksten

Johan Rudolf Ahle
Jesu dulcis memoria

Jesu dulcis memoria,
dans vera cordi gaudia,
sed super mel et omnia
eius dulcis presentia.

Nil canitur suavius,
auditur nil iocundius,
nil cogitatur dulcius
quam Jesus Dei Filius.

*O Jezus, uw gedachtenis
vervult het hart met lafenis,
maar honingzoete zaligheid
is pas uw tegenwoordigheid.*

*Er is geen liefelijker lied
en in het oor zo'n zoetheid niet,
en geen gedachte ooit zo schoon
als Jezus is, Gods lieve Zoon.*

Dietrich Buxtehude
Membra Jesu nostri patientis sanctissima

Ad Pedes

Tot de voeten

Ecce super montes pedes evangelizantis,
et annunciantis pacem.

*Zie, op de bergen de voeten van de vreugdebode,
de verkondiger van de vrede.*

Salve mundi salutare, salve, salve, Jesu care!
Cruci tuae me aptare vellem vere, tu scis quare.
Da mihi tui copiam.

*Gegroet, heil van de wereld, wees gegroet, geliefde Jezus!
Mocht ik mij hangen aan uw kruis. Dat wil ik waarlijk, Gij weet waarom.
Geef mij van uw overvloed.*

Clavos pedum, plagas duras et tam graves impressuras
circumplector cum affectu, tuo pavens in aspectu,
tuorum memor vulnerum.

*De nagels in uw voeten, de harde slagen, de zo diepe striemen,
omarm ik vol overgave, bevend voor uw aanblik,
als ik aan uw wonden denk.*

Dulcis Jesu, pie Deus, ad te clamo, licet reus,
praebe mihi te benignum, ne repellas me indignum
de tuis sanctis pedibus.

*Geliefde Jezus, genadige God, tot U roep ik, al voel ik mij ook schuldig.
toon mij U genadig, en verstoot mij, onwaardige,
niet van uw heilige voeten.*

Ecce super montes pedes evangelizantis,
et annunciantis pacem.

*Zie, op de bergen de voeten van de vreugdebode,
de verkondiger van de vrede.*

Ad genua

Tot de knieën

Ad ubera portabimini,
et super genua blandientur vobis.

*Gij zult tegen de borsten worden geveid,
en op de knieën worden vertroeteld.*

Salve Jesu, rex sanctorum, spes votiva peccatorum,
crucis ligno tanquam reus, pendens homo verus deus,
caducis nutans genibus.

*Gegroet Jezus, koning van de heiligen, welkome hoop voor de zondaars,
aan het kruis hangend als een schuldig mens, maar waarlijk God,
sidderend de knikkende knieën.*

Quid sum tibi responsurus, actu vilis corde durus?
Quid rependam amatori, qui elegit pro me mori,
ne dupla morte morerer.

*Wat zal ik U antwoorden, zwak in mijn handelen, verhard in mijn hart?
Hoe kan ik de liefde beantwoorden van hem, die koos voor mij te sterven,
opdat ik geen tweevoudige dood zou sterven?*

Ut te quaeram mente pura, sit haec mea prima cura,
non est labor nec gravabor, sed sanabor et mundabor,
cum te complexus fuero.

*Moge ik U zoeken, zuiver van zin, laat dat mijn eerste zorg zijn.
Dat kost mij moeite noch pijn, maar heelt en reinigt mij,
als ik U zal omarmen.*

Ad ubera portabimini,
et super genua blandientur vobis.

*Gij zult tegen de borsten worden geveleid,
en op de knieën worden vertroeteld.*

Ad manus

Tot de handen

Quid sunt plagae istae in medio manuum tuarum?

Waar komen dan die wonden in uw handen vandaan?

Salve Jesu, pastor bone, fatigatus in agone,
qui per lignum es distractus et ad lignum es compactus
expansis sanctis manibus.

*Gegroet Jezus, goede herder, uitgeput in uw doodstrijd,
op het kruis uitgerekt, op het kruis vastgenageld
aan uw uitgestrekte handen.*

Manus sanctae, vos amplector et gemendo condelector,
grates ago plagis tantis, clavis duris, guttis sanctis
dans lacrymas cum osculis.

*U, heilige handen, omvat ik, en al zuchtend verheug ik mij toch over u.
Ik dank de harde slagen, de gruwelijke spijkers, de heilige bloeddruppels,
in tranen kus ik ze.*

In cruore tuo lotum me commendo tibi totum,
tuae sanctae manus istae me defendant, Jesu Christe,
extremis in periculis.

*In uw bloed gewassen, vertrouw ik mij geheel aan U toe.
Mogen uw heilige handen mij beschermen, Jezus Christus,
in het grootste gevaar.*

Quid sunt plagae istae in medio manuum tuarum?

Waar komen dan die wonden in uw handen vandaan?

Ad latus

Tot de zijde

Surge, amica mea, speciosa mea, et veni,
columba mea, in foraminibus petrae, in caverna maceriae.

*Sta op, mijn geliefde, mijn schone, en kom,
mijn duifje, in de spleten der rotsen, in de holen der klippen.*

Salve latus salvatoris, in quo latet mel dulcoris,
in quo patet vis amoris, ex quo scatet fons cruoris,
qui corda lavat sordida.

*Gegroet, zijde van de verlosser, waarin milde honing verborgen ligt,
waarin de kracht der liefde zich openbaart, waaruit de bron ontspringt van
uw bloed, dat het bezoedelde hart reinigt.*

Ecce tibi appropinquo, parce, Jesu, si delinquo,
verecunda quidem fronte, ad te tamen veni sponte
scrutari tua vulnera.

*Zie, ik kom naar U toe. Spaar mij, Jezus, als ik faal.
Met beschroomd gelaat kom ik toch vrijmoedig tot u,
om uw wonden te aanschouwen.*

Hora mortis meus flatus intret, Jesu, tuum latus,
hinc expirans in te vadat, ne hunc leo trux invadat,
sed apud te permaneat.

*Moge in mijn stervensuur, mijn ziel, Jezus, uw zijde binnentreden.
Van hier scheidend moge zij bij U binnengaan, opdat de grimmige leeuw
haar niet overvalt, maar zij altijd bij U blijve.*

Surge, amica mea, speciosa mea, et veni, columba mea,
in foraminibus petrae, in caverna maceriae.

*Sta op, mijn geliefde, mijn schone, en kom,
mijn duifje, in de spleten der rotsen, in de holen der klippen.*

Ad pectus

Tot de borst

Sicut modo geniti infantes rationabiles et sine dolo
concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.

Si tamen gustatis quoniam dulcis est Dominus.

*Wees als pasgeboren kinderen, redelijk en onbevangen, begerig naar
melk, om daardoor op te groeien in zaligheid.
Zo toch proeft gij hoe zoet de Heer is.*

Salve salus mea, deus, Jesu dulcis, amor meus,
Salve, pectus reverendum, cum tremore contingendum,
amoris domicilium.

*Ik groet U, God, mijn heil, zoete Jezus, mijn geliefde.
Wees gegroet, eerwaardige borst, slechts met huiver aan te raken,
woonplaats van de liefde.*

Pectus mihi confer mundum, ardens, pium, gemebundum,
voluntatem abnegatam, tibi semper conformatam,
juncta virtutum copia.

*Geef mij een zuivere inborst, vurig, vroom, nederig,
bereid mijn eigen wil te negeren, maar zich altijd naar U voegend,
met een overvloed aan deugden.*

Ave, verum templum die, precor miserere mei,
tu totius arca boni, fac electis me apponi,
vas dives, Deus omnium.

*Gegroet, ware tempel van God. Ik smeed U, ontferm U over mij,
Gij, schrijf met alle goeds, maak dat ik tot de uitverkorenen behoer,
kostbaar vat, God van allen.*

Sicut modo geniti infantes rationabiles et sine dolo
concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.
Si tamen gustatis quoniam dulcis est dominus.

*Wees als pasgeboren kinderen, redelijk en onbevangen, begerig naar
melk, om daardoor op te groeien in zaligheid.
Zo toch proeft gij hoe zoet de Heer is.*

Ad cor

Tot het hart

Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa.

Gij hebt mijn hart verwond, mijn zuster, mijn bruid.

Summi regis cor, aveto, te saluto corde laeto,
te complecti me delectat et hoc meum cor affectat,
ut ad te loquar, animes.

*Hart van de hoogste koning, gegroet, ik groet U, blij van hart,
wat heerlijk U te omarmen en mijn hart verlangt ernaar
dat Gij mij opwekt om tot U te spreken.*

Per medullam cordis mei, peccatoris atque rei,
tuus amor transferatur, quo cor tuum rapiatur,
languens amoris vulnere.

*Laat in het binnenste van mijn hart, van mij, schuldige zondaar
uw liefde binnendringen, want door mij werd uw hart verscheurd,
afgemat door de wond der liefde.*

Viva cordis voce clamo, dulce cor, te namque amo,
ad cor meum inclinare, ut se possit applicare
devoto tibi pectore.

*Met de levendige stem van mijn hart roep ik tot u, zoet hart, want ik
bemin u. Neig U tot mijn hart, opdat dit zich tegen U kan vleien,
u geheel toegewijd.*

Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa.

Gij hebt mijn hart verwond, mijn zuster, mijn bruid.

Ad faciem

Tot het gelaat

Illustra faciem tuam super servum tuum,
salvum me fac in misericordia tua.

*Laat uw aanschijn lichten over uw dienaar,
red mij door uw barmhartigheid.*

Salve, caput cruentatum, totum spinis coronatum,
conquassatum, vulneratum, arundine verberatum,
facie sputis illita.

*Gegroet, hoofd vol bloed, geheel omkroond met doornen,
geslagen, gewond, met roeden gezeseld,
met een vuil bespuwd gelaat.*

Dum me mori est necesse, noli mihi tunc deesse,
in tremenda mortis hora veni, Jesu, absque mora,
tuere me et libera.

*Wanneer ik eens moet sterven, wees dan niet ver van mij.
In dat huiveringwekkende stervensuur. kom dan, Jezus, en wacht niet,
bescherm en bevrijd mij.*

Cum me jubes emigrare, Jesu care, tunc appare,
o amator amplectende, temet ipsum tunc ostende
in cruce salutifera.

*Als Gij mij beveelt deze wereld te verlaten, geliefde Jezus, verschijn dan
aan mij, o Gij liefdevolle, die ik omarmen wil. Toon dan uzelf,
hangend aan uw zegenbrengende kruis.*

Amen.

Amen.

**gebracht door
CANTATE AARSCHOT o.l.v. Tineke Verlooy**

**samen met
Dina, Emma, Marnix, Jan, Joris (soli),
Maddy, Isabelle (viool),
Piet, Lieve, Nick, Nick (gamba),
Christine, Koen en Koen (continuo gamba, luit, orgel)**

Interesse om mee te zingen?

www.cantate-aarschot.be